

Пилипенко А.А.

доктор економічних наук, професор,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Тирінова М.В.

аспірант,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Pylypenko Andriy, Tyrinova Maria

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ОРГАНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ КОРПОРАТИВНОЇ АРХІТЕКТУРИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

В сучасних умовах цифрової економіки значно актуалізувалась потреба поглиблення інтеграції бухгалтерського обліку з корпоративною стратегією. Метою статті постав розвиток теоретико-методичних засад організації стратегічного обліку як елементу архітектурного моделювання та забезпечення розширення функціональності облікового процесу як складової процесу розвитку корпоративної архітектури суб'єкта господарювання. Гіпотезою дослідження постала потреба регламентації процесів постійного удосконалення обліку в проектах розвитку або перегляду складових архітектури підприємства. Інструментальним забезпеченням доведення висунутої гіпотези постала методологія функціонального моделювання IDEF0, застосування якої дозволило представити параметри корпоративної архітектури та результати зроблених архітектурних рішень як орієнтири організації стратегічного обліку. Практичну імплементацію стратегічного обліку при цьому реалізовано через настанови концепції збалансованої системи показників (BSC), орієнтири якої також синхронно переглядаються у циклах організації облікового процесу.

Ключові слова: організація обліку, стратегічний облік, корпоративна архітектура, управління розвитком, обліково-аналітичне забезпечення.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та швидких технологічних змін, компанії стикаються з необхідністю ефективного стратегічного планування. Оскільки стратегічний облік надає критично важливу інформацію, що допомагає керівництву приймати спрямовані на довгостроковий розвиток рішення, то актуалізується проблема більш глибокої інтеграції бухгалтерського обліку з корпоративною стратегією, оскільки лише використання даних з бухгалтерського обліку під час формування та адаптації стратегічних ініціатив дозволяє значно підвищити ефективність управління підприємством. Належна організація стратегічного обліку дозволяє краще зрозуміти взаємозв'язки всередині компанії та оптимізувати ресурси, що є критичним для ефективного впровадження корпоративних змін, які розкриваються через відповідні архітектурні рішення. Тобто корпоративна архітектура, яка відіграє ключову роль у координації та узгодженні технологічних і бізнес-процесів, має змінюватися лише через чітке аналітичне обґрунтування. Відповідно науковій думці потрібно зосередитись на вирішенні проблеми

недостатньої інтеграції між стратегічним обліком і корпоративною архітектурою, а також на вивченні впливу стратегічного обліку на управління змінами суб'єктів господарювання. Вирішення цієї проблеми дозволить підвищити гнучкість і адаптивність організацій до мінливих ринкових умов, оптимізувати стратегічні рішення та підвищити ресурсну ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наявній літературі доволі докладно розглянуто окремі складові зазначеної проблеми інтеграції подання бухгалтерського, а особливо стратегічного, обліку як складової корпоративної архітектури суб'єкта господарювання. Тут перш за все слід розглянути питання сутності та змісту організації бухгалтерського обліку, які доволі докладно подані в розробках українських фахівців облікової сфери. Тут можна відзначити праці О. Романовської [6], Р. Островерхої [2], М. Кужельного [1], В. Рожельюк [5] та цілого ряду інших авторів. В таких дослідженнях розкривається дихотомічність концепту «організація обліку» як структури облікової системи та як процесів формування цілісної системи консолідації

обліково-аналітичної інформації. Тут слід наголосити на потребі більшого акцентування у таких дослідженнях саме на реалізацію проекту організації обліку у реальному світі, а не лише на змісті та правилах формування облікової інформації. В зарубіжній науковій думці таких акцент на організацію облікового процесу як правило не робиться, але є подібна спрямованість розробок, які описують формування комп'ютерних облікових систем. Прикладом такої розробки є праці Е. Страус [13] (розкривають технічні та організаційні основи формування інформаційної підтримки бухгалтерської роботи) та Д. Вилде з співавторами [16] (описали особливості організації системи перетворення даних у потрібних для аналітичного забезпечення менеджменту підприємства формат).

Далі слід за все звернути увагу на розробки у сфері регламентації складових корпоративної архітектури суб'єкта господарювання, які переважно не роблять окремого акценту на параметри організації облікового процесу (перш за все через те, що концептуально розглядають більш високий системний рівень економіки підприємства). На жаль і перелічені розробки з питань організації обліку не враховують наявність стандартів та моделей корпоративної архітектури хоча саме вони формалізують вимоги надсистеми та визначають вимоги користувачів до обліково-аналітичної інформації. Відповідно, розв'язання поставленої проблеми вимагає врахування параметрів хоча б найбільш відомих моделей та стандартів корпоративної архітектури. Перш за все тут слід зазначити так звану «модель Захмана» [12, с. 32–45; 15], яка за змістом є рамковою структурою для консолідації архітектурної інформації у суб'єкта господарювання, яка використовує матричний формат для представлення різних аспектів ІТ-аспектів у шість різних перспектив та рівнів деталізації (від загальної концепції до детального опису). Бухгалтерський облік у даній моделі може бути інтегрований на рівні «Системної моделі», де детально описуються процеси та дані, що використовуються в фінансових системах компанії. Наступним слід відзначити гнучкий та детальний стандарт для розробки корпоративної архітектури TOGAF (від англ. «The Open Group Architecture Framework» [14]), який описує процеси життєдіяльності суб'єкта господарювання від створення візії до її практичної реалізації. У TOGAF врахування бухгалтерського обліку може бути реалізовано через процес «Управління вимогами», де збираються та аналізуються вимоги до фінансових звітів і стандартів обліку. Також поширеним є стандарт та напрямок в корпоративній архітектурі BIZBOK (від англ. «Business Architecture Body of Knowledge» [8]), що фокусується на зв'язку стратегій з практичною реалізацією бізнес-процесів і керуванням організаційними змінами. В BIZBOK бухгалтерський облік інтегрується через картографування бізнес-спроможностей (від англ. «business capabilities»), де фінансове планування та облік виступають як ключові компоненти управління ефективністю бізнесу. Такий розгляд обліку як

бізнес здатності підприємства потребує його належної організації, а відображення ж в обліку відомостей щодо розкриття бізнес-здатності суб'єкта господарювання робить облікову інформацію стратегічною.

Формулювання цілей статті. Метою статті постав розвиток теоретико-методичних засад організації стратегічного обліку як елементу архітектурного моделювання та забезпечення розширення функціональності облікового процесу як складової процесу розвитку корпоративної архітектури суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу. В основу досягнення мети статті пропонується покласти гіпотезу, щодо потреби забезпечення постійного удосконалення обліку в проектах розвитку або перегляду складових архітектури підприємства. При цьому таке постійне удосконалення потребує належної регламентації. Інструментальним забезпеченням доведення висунутої гіпотези обрано методологію функціонального моделювання IDEF0, яка передбачає використання представленої на рис. 1 контекстної діаграми організації стратегічного обліку суб'єкта господарювання. Така контекстна діаграма може розглядатися як постанова завдання залучення стратегічного обліку до управління розвитком корпоративної архітектури суб'єкта господарювання. Логіка представлених на рис. 1 елементів як раз орієнтована на те, щоб представити параметри корпоративної архітектури та результати зроблених архітектурних рішень як орієнтири організації стратегічного обліку. За для цього одна з поданих стрілок регламентації (стрілки зверху блока активності) відповідає за узагальнене подання елементів TOGAF та BIZBOK.

Представлена на рис. 1 діаграма в цілому відповідає раніше описаному авторському підходу [3] щодо проектування системи стратегічного обліку, який розширено врахуванням здобутків четвертої промислової революції (точніше врахуванням того впливу, який оказують сучасні цифрові інструменти на бізнес-моделювання в цілому [10] та бухгалтерський облік зокрема у вигляді новітньої парадигми «Accounting 4.0» [7; 9]). Особливість пропозиції полягає в залученні процесів організації обліку до циклів постійного удосконалення корпоративної архітектури. За для цього в рамках поданого на рис. 2 блоку А1 відбувається трансформація узагальненого розуміння корпоративної архітектури відповідно до TOGAF та BIZBOK до конкретних архітектурних рішень, які фіксуються у вигляді належних архітектурних ADR-регламентів (від «Architecture Decision Record»). Такі рішення в свою чергу визначають запити до системи консолідації інформації та виступають ключовим елементом представленої на рис. 2 логіки постійного удосконалення організації стратегічного обліку.

Подана на рис. 2 логіка постійного удосконалення обліку визначає напрями спрямування організаційного процесу щодо організації стратегічного обліку. Поданий на рис. 2 елемент А1 визначає вимоги до організації стратегічного обліку, реалізація яких відбувається у відповідності до представленої на рис. 3 послідовності етапів з обов'язковим урахуванням ADR-регламентів.

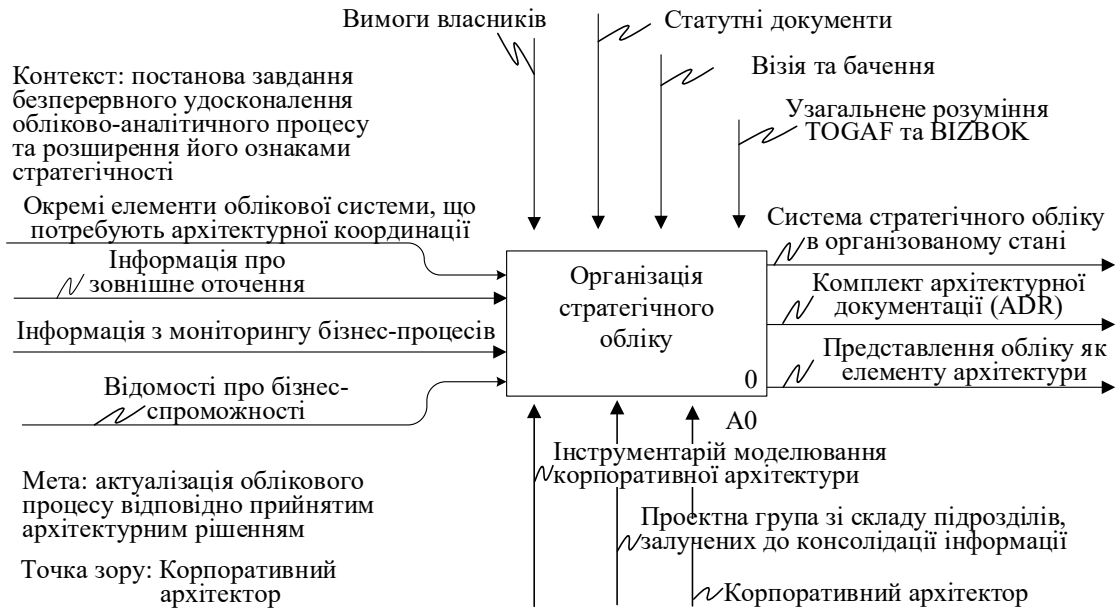

Рис. 1. Контекстна діаграма (постановка завдання) організації стратегічного обліку в управлінні розвитком корпоративної архітектури підприємства

Джерело: розроблено автором

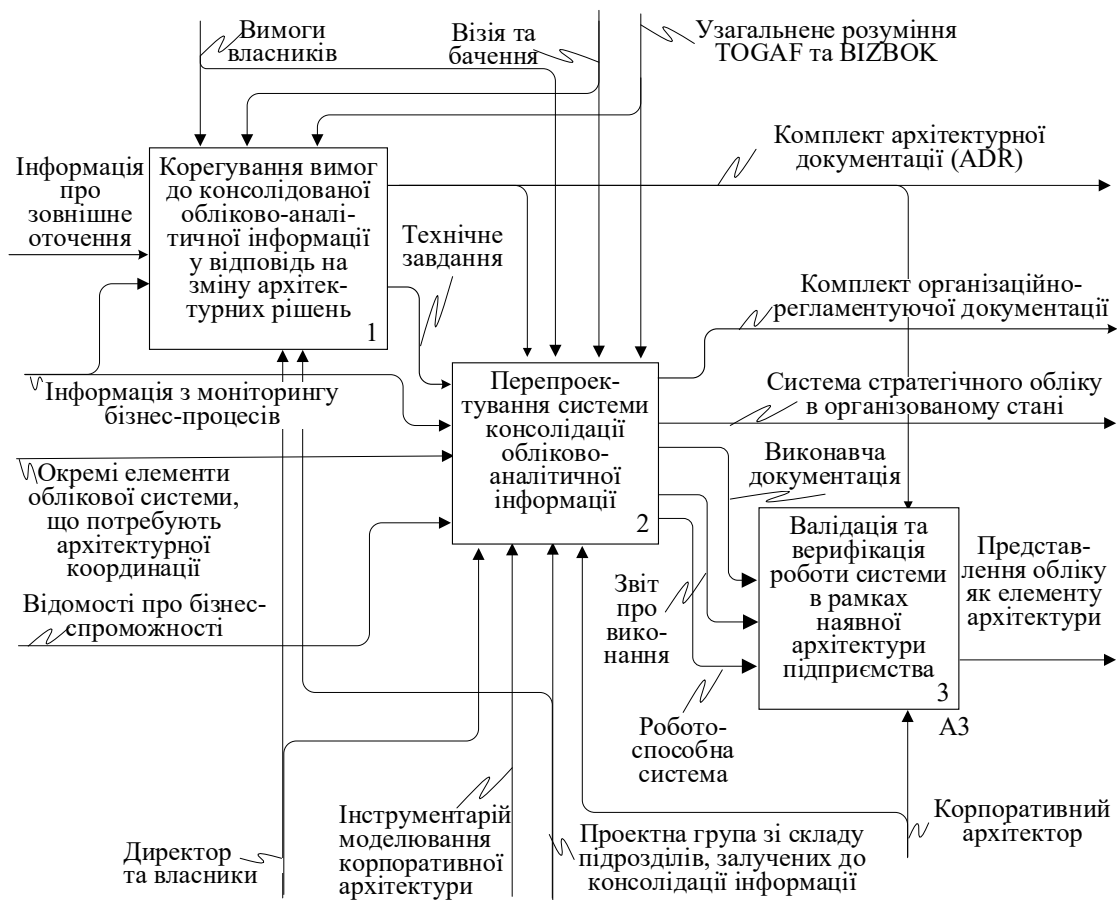

Рис. 2. Розкриття логіки постійного удосконалення обліку в проектах розвитку або перегляду складових корпоративної архітектури

Джерело: розроблено автором

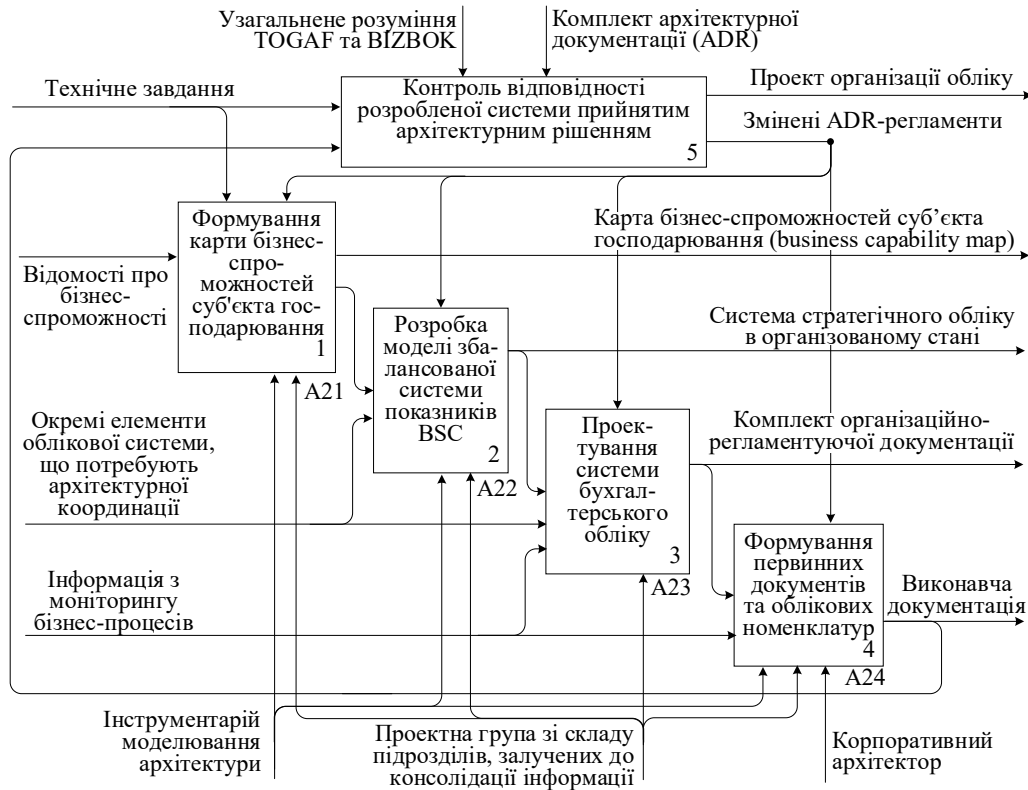

Рис. 3. Безпосередній процес організації стратегічного обліку відповідно до визначеного його місця в корпоративній архітектурі підприємства

Джерело: розроблено автором

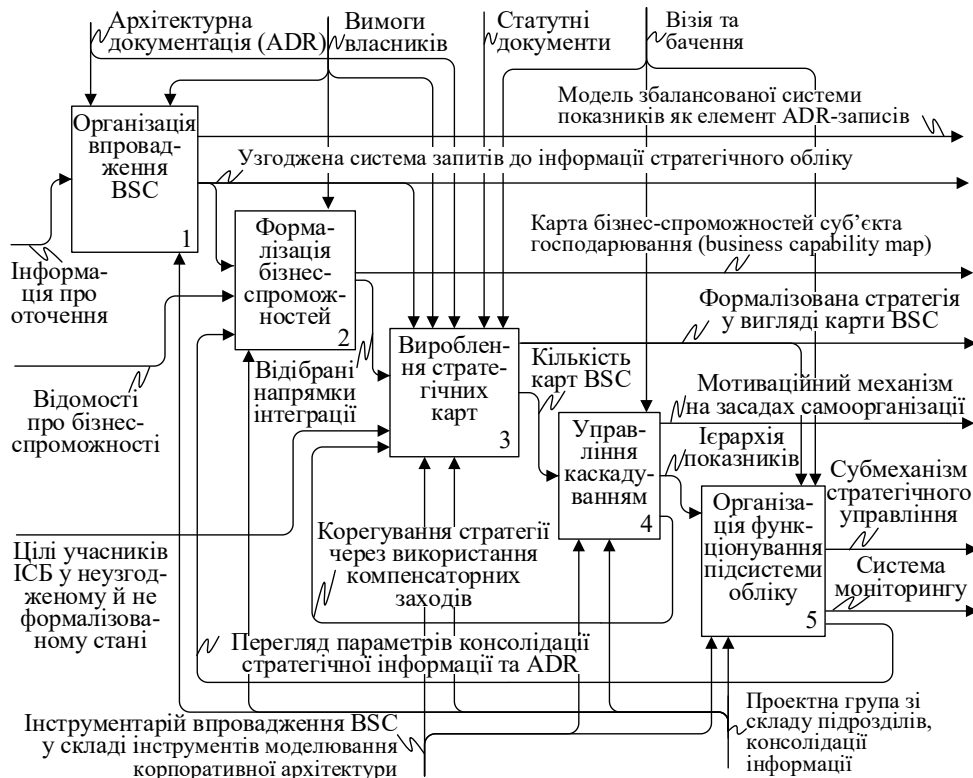

Рис. 4. Інтеграція збалансованої системи показників (розкриття елемента A24) до контурів консолідації інформації в системі стратегічного обліку

Джерело: розроблено автором

Тобто рис. 3 є відображення логіки того, як архітектурні рішення впливають на процеси консолідації інформації та того, яким чином обліково-аналітична інформація набуває стратегічної орієнтації. Як можна побачити з рис. 3, таке набуття стратегічності базується на двох складових. По-перше, це відомості про бізнес-споможності підприємства, які подаються на вхід моделі і в розрізі яких має формуватися управління звітність. По-друге, це безпосередньо процеси консолідації інформації та корегування їх виходів зворотним зв'язком за для забезпечення зрілості та відповідності запитам користувачів інформації.

Практичну імплементацією процесів стратегічного обліку в представленій у статті функціонально-процесній моделі реалізовано через настанови концепції збалансованої системи показників (від «Balanced Score Card», BSC), логіка використання якої подана на рис. 4.

Розроблена майже чверть сторіччя потому Р. Капланом та Д. Нортонем дана концепція досі залишається актуальною, але розширюється новими інструментами, елементами та принципами, як це представлено зокрема в роботах Д. Віраеса [17] (пропонує гнучкій підхід до управління стратегією в рамках динамічного перегляду її елементів та фіксування результатів перегляду в рамках перспектив карти BSC) та Х. Краузе [11] (обґрунтував велику кількість показників, унікальних саме для суб'єктів, які господарюють в умовах цифрової економіки та сприймають наслідки четвертої промислової революції). Саме з огляду на актуальність та в розрізі пропозицій зазначених авторів до поданої на рис. 3 логіки організації процесів стратегічного обліку введено стратегічну карту збалансованої сис-

теми показників. При цьому передбачена така ж саме логіка залучення BSC, як і використаний на рис. 2 підхід щодо трансформації настанов стандартів TOGAF та BIZBOK у архітектурні характеристики суб'єкта господарювання. Деталізація такого підходу в рамках логіки каскадування розробленої IDEF-моделі подано на рис. 4, що також розвиває попередню розробку авторів [4], в якій можна переглянути варіанти деталізації поданих на рис. 4 елементів. Як можна побачити з рис. 4, стратегічні орієнтири фіксуються у елементах BSC у відповідь на прийняття архітектурних рішень, які в свою чергу також синхронно переглядаються у циклах організації облікового процесу.

Висновки. Проведене дослідження спрямоване на формування розумінню того, як стратегічний облік може забезпечити зв'язок між стратегічними цілями і їх практичним втіленням через корпоративну структуру і процеси. В результаті визначено теоретико-методичні засади організації стратегічного обліку як елементу архітектурного моделювання та забезпечення розширення функціональності облікового процесу як складової процесу розвитку корпоративної архітектури суб'єкта господарювання. Для імплементації в практику використано концепцію збалансованої системи показників (BSC), перспективи якої переглядаються у циклах організації облікового процесу. Логіку такої синхронізації закладено у функціональну IDEF0-модель. Подальші дослідження автора полягатимуть в розширенні розробленої моделі в напрямку подальшої її деталізації, як, наприклад, визначення внутрішньої структури блоку коригування вимог до консолідованої інформації (елемент A1 на рис. 2) та залучення до нього принципів інженерії вимог.

Список літератури:

1. Кужельний М.В., Левицька С.О. Організація обліку. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 352 с.
2. Островерха Р. Організація обліку. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 568 с.
3. Пилипенко А.А. Проектування системи стратегічного обліку промислового підприємства. *Проблеми економіки*. 2009. № 3. С. 36–46.
4. Пилипенко А.А. Формування механізму стратегічного управління інтегрованою структурою бізнесу, заснованою на використанні збалансованої системи показників. *Проблеми економіки*. 2009. № 4. С. 46–57.
5. Рожелюк В.М. Організація бухгалтерського обліку діяльності переробних підприємств : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2013. 488 с.
6. Романовська О.М., Сидоренко І.В. Організація обліку. Краматорськ : ДДМА, 2016. 116 с.
7. Abdullah A.A., Almaqtari F.A. The impact of artificial intelligence and Industry 4.0 on transforming accounting and auditing practices. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2024. Volume 10. Issue 1.
8. Bata T., Lyndon P., Schlamann H., Ulrich W. The Business Architecture Metamodel Guide. Business Architecture Guild, 2020. 41 p.
9. Dai J., Vasarhelyi M.A. Management Accounting 4.0: The Future of Management Accounting. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*. 2023. № 29(1). P. 1–13.
10. Grabowska S., Saniuk S. Business Models for Industry 4.0: Concepts and Challenges in SME Organizations. London : Routledge, 2023. 154 p.
11. Krause H., Arora D. Key Performance Indicators for Sustainable Management: A Compendium Based on the «Balanced Scorecard Approach». Berlin : De Gruyter Oldenbourg, 2019. 386 p.
12. Sousa P., Vasconcelos A. Enterprise Architecture and Cartography: From Practice to Theory; From Representation to Design. Switzerland : Springer, 2022. 328 p.
13. Strauss E., Quinn M. The routledge handbook of accounting information systems. London : Routledge, 2023. 387 p.
14. The TOGAF Standard. Version 9.2. U.S. : The Open Group, 2018. 532 p.
15. Whelan J., Meaden G. Business architecture: a practical guide. MPG Books Group, 2012. 304 p.
16. Wilde D., Kassapian F., Gligorevic J. Fundamentals of Analytics Engineering. An introduction to building end-to-end analytics solutions. Birmingham: Packt Publishing Ltd, 2024. 329 p.

17. Wiraeus D., Creelman J. *Agile Strategy Management in the Digital Age: How Dynamic Balanced Scorecards Transform Decision Making, Speed and Effectiveness*. Switzerland : Palgrave Macmillan, 2019. 288 p.

References:

1. Kuzhelnyi M. V., Levytska S. O. (2019) *Orhanizatsiia obliku* [Accounting organization]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. (in Ukrainian)
2. Ostroverkha R. (2017) *Orhanizatsiia obliku* [Accounting organization]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. (in Ukrainian)
3. Pylypenko A. A. (2009) Proektuvannia systemy stratehichnoho obliku promyslovoho pidpriumstva [Designing the system of strategic accounting for an industrial enterprise]. *Problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 36–46. (in Ukrainian)
4. Pylypenko A. A. (2009) Formuvannia mekhanizmu stratehichnoho upravlinnia intehrovanoi strukturoiu biznesu, zasnovanoho na vykorystanni zbalansovanoi systemy pokaznykiv [Formation of the mechanism of strategic management of an integrated business structure based on the use of a balanced system of indicators]. *Problemy ekonomiky*, no. 4, pp. 46–57. (in Ukrainian)
5. Rozheliuk V. M. (2013) *Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku diialnosti pererobnykh pidpriumstv* [Organization of accounting for the activities of processing enterprises]: monograph. Kyiv: NNTs IAE. (in Ukrainian)
6. Romanovska O. M., Sydorenko I. V. (2016) *Orhanizatsiia obliku* [Accounting organization]. Kramatorsk: DDMA. (in Ukrainian)
7. Abdullah A. A., Almaqtari F. A. (2024) The impact of artificial intelligence and Industry 4.0 on transforming accounting and auditing practices. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, vol. 10, issue 1.
8. Bata T., Lyndon P., Schlamann H., Ulrich W. (2020) *The Business Architecture Metamodel Guide*. Business Architecture Guild, 41 p.
9. Dai J., Vasarhelyi M. A. (2023) Management Accounting 4.0: The Future of Management Accounting. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, no. 29(1), pp. 1–13.
10. Grabowska S., Saniuk S. (2023) *Business Models for Industry 4.0: Concepts and Challenges in SME Organizations*. London: Routledge.
11. Krause H., Arora D. (2019) *Key Performance Indicators for Sustainable Management: A Compendium Based on the "Balanced Scorecard Approach"*. Berlin: De Gruyter Oldenbourg.
12. Sousa P., Vasconcelos A. (2022) *Enterprise Architecture and Cartography: From Practice to Theory; From Representation to Design*. Switzerland: Springer.
13. Strauss E., Quinn M. (2023) *The routledge handbook of accounting information systems*. London: Routledge.
14. The TOGAF Standard. Version 9.2. U.S.: The Open Group.
15. Whelan J., Meaden G. (2012) *Business architecture: a practical guide*. MPG Books Group.
16. Wilde D., Kassapian F., Gligorevic J. (2024) *Fundamentals of Analytics Engineering. An introduction to building end-to-end analytics solutions*. Birmingham: Packt Publishing Ltd.
17. Wiraeus D., Creelman J. (2019) *Agile Strategy Management in the Digital Age: How Dynamic Balanced Scorecards Transform Decision Making, Speed and Effectiveness*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

STRATEGIC ACCOUNTING DESIGN IN THE CORPORATE ARCHITECTURE DEVELOPMENT MANAGEMENT

In the contemporary digital economy, there is a heightened need for deeper integration of accounting practices with corporate strategy. Strategic accounting provides critically important information that assists management in making decisions aimed at long-term development. However, it is the role of corporate architecture, as a pivotal player in coordinating and aligning technological and business processes, that necessitates the consolidation of all types of information. This article aims to develop the theoretical and methodological foundations for organizing strategic accounting as an element of architectural modeling and to enhance the functionality of the accounting process as a component of corporate architecture development. The hypothesis of this study posits the need for the regulation of continuous improvement processes in accounting within projects aimed at developing or revising components of the corporate architecture. The methodological framework of functional modeling IDEF0 was employed, which allowed for the representation of corporate architecture parameters and the outcomes of architectural decisions as benchmarks for the organization of strategic accounting. The developed model transforms the generalized representation of TOGAF and BIZBOK standard elements into architectural decisions. These decisions serve as benchmarks and define the parameters for organizing strategic accounting. Importantly, strategic accounting is not a rigid process, but one that is incorporated into cycles of continuous improvement. It responds to revisions of decisions concerning elements of corporate architecture, ensuring its adaptability and consistent evolution with the dynamic changes within the corporate architecture. The practical implementation of strategic accounting is realized through the guidelines of the Balanced Scorecard (BSC) concept, the benchmarks of which are also reviewed synchronously in the cycles of the accounting process. In this case, the BSC is not just a theoretical concept, but a practical working product of the organizational process. It is presented to the rest of the model's blocks as one of the top-down regulatory arrows, ensuring its effectiveness in guiding our strategic decisions.

Key words: accounting design, strategic accounting, corporate architecture, development management, analytical accounting support.